

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS TIESNESIS

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Satversmes tiesas tiesneša

Artūra Kuča

ATSEVIŠĶĀS DOMAS

Rīgā 2019. gada 27. novembrī

lietā Nr. 2018-22-01

“Par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta otrajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam”

1. Satversmes tiesa 2019. gada 13. novembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2018-22-01 “Par 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta otrajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam” (turpmāk – Spriedums) un atzina Izglītības likuma 9. panta 1.¹ daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta otrajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

Lieta tika ierosināta pēc divdesmit Saeimas deputātu pieteikuma, kā arī konstitucionālajām sūdzībām, kuras iesnieguši Davids Džibuti, Dana Džibuti, Timurs Jareško, Mila Šteina, Edvards Šmits, Aleksandrs Fominovs, Vladislavs Kuļikovs, Vlada Elīza Ševšeļova, Jeļizaveta Kotova, Anna Lisa Čmihova, Agnija Busila, Marija Busila, Mihails Zaslavskis un Aleksandrs Zaslavskis.

2. Piekrītu, ka apstrīdētā norma ierobežo personu Satversmes 112. panta pirmajā teikumā kopsakarā ar Satversmes 114. pantu noteiktās pamattiesības. Tāpat Spriedumā pamatoti norādīts uz kritērijiem, kas pārbaudāmi, lai noskaidrotu, vai apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir attaisnojams.

Tāpat piekrītu Sprieduma 14.4. punktā secinātajam, ka izglītības sistēmas reformas rezultātā ieviestais tiesiskais regulējums ierobežo mazākumtautību valodu lietojumu mācību procesā, taču paredz iespēju privātajās izglītības iestādēs pamatizglītības pakāpē pasniegt mācību priekšmetus mazākumtautības valodā un iespēju apgūt mazākumtautību valodu un literatūru, kā arī ar mazākumtautības identitāti saistītu mācību saturu vidējās izglītības pakāpē. Šādu argumentu, tostarp attiecībā uz vispārējās izglītības procesu, pamatoju ar Sprieduma 22.2. punktā secināto, ka: “[..] apstrīdētā norma un ar to sistēmiski saistītais tiesiskais regulējums interpretējams tādējādi, ka gan specializētais kurss “Mazākumtautības valoda un literatūra”, gan citi vispārējās izglītības standartā neminēti, ar mazākumtautības identitāti un kultūru saistīti specializētie kursi apgūstami, izmantojot mazākumtautības valodu kā mācību valodu.”

Nepiekrītu Spriedumā secinātajam, ka apstrīdētā norma ir izdota, ievērojot labas likumdošanas principu. Līdz ar to nepiekrītu tam, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts, pamatojoties uz likumu, un atbilst Satversmes 112. panta pirmajam teikumam kopsakarā ar Satversmes 114. pantu. Nevaru piekrist arī tam, ka apstrīdētā norma uzskatāma par atbilstošu Satversmes 91. panta otrajam teikumam.

Mans viedoklis ir balstīts uz turpmāk norādītajiem argumentiem. Argumentējot savu viedokli, izmantošu Spriedumā lietotos saīsinājumus.

3. Piekrītu Sprieduma 15.3. punktā norādītajam, ka valstij jānosaka tāds vispārējās izglītības procesā lietojamo mācību valodu regulējums, kas nodrošina valsts apstākļiem atbilstošu līdzsvaru starp valsts valodas apguvi un mazākumtautību tiesību aizsardzību.

Lai gan valsts rīcības brīvība šā līdzsvara noteikšanā ir plaša, tomēr nevaru pievienoties Sprieduma 17. punkta secinājumam, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, jo uzskatu, ka, to pieņemot, nav ievērots labas likumdošanas princips.

3.1. Ikvienam lēmumam, kas attiecas uz valsts un sabiedrības dzīvē nozīmīgu jautājumu, Satversme izvirza noteiktas procesuālas prasības, kas nodrošina lēmumu pieņemšanu atbilstoši demokrātiskas un tiesiskas valsts principiem (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 11.2. punktu*). Demokrātiskā tiesiskā valstī procesam, kurā tiek pieņemts tāds normatīvais tiesību akts, kas ierobežo personas pamattiesības, vajadzētu sabiedrībā viest pārliecību, ka pieņemtais akts ir tiesisks. Sabiedrībā jāveidojas pārliecībai par to, ka apstrīdētās normas pieņemšanas gaitā nepieciešamība ierobežot Satversmē noteiktās pamattiesības ir rūpīgi izsvērtas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 17.2. punktu*). Proti, likumdošanas procesam jāatbilst normatīvajos aktos noteiktajām formālajām prasībām, kā arī jāveicina personu uzticēšanās valstij un tiesībām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-17-01 21.3. punktu*).

No demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātais tiesiskas valsts princips ietver noteiktas prasības arī attiecībā uz likumdošanas procesu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 11.2. punktu*). Saskaņā ar to likumdevējam jāizvērtē likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp Satversmei, starptautiskajām un Eiropas Savienības (turpmāk – ES) tiesību normām, un jāaskaņo likumprojektā paredzētās tiesību normas un tiesību sistēmā jau pastāvošās tiesību normas atbilstoši racionāla likumdevēja principam (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*). Satversmes tiesa ir secinājusi, ka likumdevējam tiesību normas pieņemšanas gaitā jāizvērtē argumenti par šīs normas iespējamo neatbilstību Satversmes tiesas judikatūrai attiecīgajā jautājumā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2017-17-01 22.3. punktu*).

Satversmes tiesa jau 2005. gadā spriedumā lietā Nr. 2004-18-0106 analizēja, vai likumdevēja noteiktā vidējās izglītības mācību priekšmetos īstenojamā valodu proporcija uzskatāma par atbilstošu Satversmei. Tādējādi secināms, ka attiecīgajā jautājumā pastāv Satversmes tiesas judikatūra, kas likumdevējam bija jāizvērtē un jāņem vērā.

Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 20.2.3. punktā norādīts, ka ir jābūt tādām objektīvam, vispusīgam, profesionālam, regulāram, kā arī uz zinātniskām atziņām un metodēm balstītam mehānismam, ar kura palīdzību turpmāk varētu konstatēt kvalitātes izmaiņas izglītības un izglītošanas procesā. Valstij ir pienākums nodrošināt tādu datu iegūvi, kurus analizējot varētu pieņemt izsvērtus lēmumus, kā arī sabiedrībai, izglītojamiem un viņu vecākiem sniegt informāciju par izglītības kvalitātes izmaiņām un izglītošanas procesa norisi. Tiesa puda bažas par lietas izskatīšanas laikā pastāvējušā izglītības kvalitātes kontroles mehānisma efektivitāti, norādot, ka tas ir vērsts uz kvantitatīva, nevis kvalitatīva rakstura datu iegūšanu. Tiesa norādīja, ka šāda mehānisma neesība vai neefektivitāte var novest pie tādas situācijas, ka jebkuras izglītības sistēmā ieviestās pārmaiņas nerasniedz savu mērķi un izglītošanas process zaudē jēgu. Arī Spriedumā norādīts, ka Satversmes tiesas atziņas lietā Nr. 2004-18-0106 ir attiecināmas uz jautājumu par izglītojamo personu saņemtās izglītības kvalitāti, proti, garantijām pret tās kvalitātes kritumu.

Tāpat Satversmes tiesa ir atzinusi, ka paredzētais tiesiskais regulējums, ja nepieciešams, ir pienācīgi jāpamato ar izskaidrojošiem pētījumiem. Tieši priekšlikumu apspriešana nodrošina iespēju izvērtēt, vai pastāv paredzētā tiesiskā regulējuma alternatīvas (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 25.2. punktu*).

Tādējādi, pieņemot apstrīdēto normu, likumdevējam bija jāievēro Satversmes tiesas judikatūrā paustās atziņas par nepieciešamību izveidot un izmantot efektīvu mehānismu izglītības sistēmā ieviesto pārmaiņu seku izvērtēšanai.

No lietā pieejamās informācijas neizriet, ka apstrīdētās normas pieņemšanas procesā likumdevējs būtu savus apsvērumus balstījis uz kvalitatīvu

analīzi par līdz šim īstenotās izglītības reformas radīto vai apstrīdētās normas un ar to sistēmiski saistīto normu potenciālo ietekmi uz izglītības kvalitāti. Arī Satversmes tiesa Spriedumā balstās uz pieņēmumu, norādot: šobrīd nav pamata secināt, ka apstrīdētā norma un ar to sistēmiski saistītās tiesību normas izraisītu izglītības kvalitātes kritumu. Kaut arī atsevišķos pētījumos ir salīdzināti eksāmenu rezultāti, ko uzrādījuši skolēni, kuri mācās izglītības iestādēs ar latviešu mācībvalodu, un mazākumtautību izglītības iestāžu skolēni, trūkst iegūto datu kvalitatīvas un sistēmiskas analīzes, nav analizētas, citstarp ne cēloņsakarības starp valodu, kurā pasniegts konkrētais mācību priekšmets, un attiecīgā eksāmena rezultātiem, nedz arī mācību valodas maiņas ietekme uz izglītības kvalitāti.

Spriedumā norādīts, ka valstī ir izveidots izglītības kvalitātes uzraudzības un kontroles mehānisms – Izglītības kvalitātes valsts dienests. Tā funkcijas ietver izglītības politikas veidošanai un īstenošanai nepieciešamās informācijas iegūšanu, apkopošanu un analīzi, kā arī izglītības kvalitātes novērtēšanu. Tomēr no lietā pieejamiem materiāliem nav secināms, ka Dienests būtu visaptveroši izanalizējis to tiesību normu ietekmi uz izglītības kvalitāti, ar kurām tiek īstenota pāreja uz izglītību valsts valodā. Var piekrist Spriedumā secinātajam, ka pozitīvi vērtējama dažādu kursu un metodisko materiālu pieejamība izglītības darbiniekiem, tomēr šādas pieejas nodrošināšana nav uzskatāma par alternatīvu efektīvai izglītības kvalitātes kontroles veikšanai.

Turklāt jāņem vērā, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, un visās darbībās attiecībā uz bērnu prioritāras ir viņa tiesības un vislabākās intereses. Likumdevējam jāievēro, lai pieņemtie normatīvie akti aizsargātu bērna likumiskās intereses iespējami labākajā veidā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2018-21-01 16.2. punktu*). Satversmes 112. pantā noteiktas personu, tostarp bērnu, tiesības uz izglītību, kas būtībā nozīmē ikviena izglītojamā tiesības uz kvalitatīvu izglītību (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2006-30-03 15. punktu*).

Lai nodrošinātu to, ka mācību valodas reforma nekaitē pie mazākumtautībām piederošo bērnu labākajām interesēm un tiesībām uz izglītību,

likumdevējam pirms apstrīdētās normas pieņemšanas bija rūpīgi jāizsver līdz šim īstenotās izglītības reformas radīto un apstrīdētās normas potenciālo ietekmi uz izglītības kvalitāti. Visaptveroša analīze par līdz šim īstenotās pārejas uz izglītību valsts valodā īstenojošo normu ietekmi uz izglītības kvalitāti nodrošinātu ne tikai pie mazākumtautībām piederīgo bērnu labāko interešu aizsardzību, bet arī veicinātu izglītības reformas mērķu sasniegšanu, izgaismojot cēloņus, kādēļ gandrīz trīsdesmit gadus pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas atsevišķu mazākumtautību skolu absolventiem ir grūtības izmantot valsts valodu, tostarp studējot valsts dibinātās augstskolās.

3.2. Likumdošanas procesā likumdevējam jāizvērtē likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstība visām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp arī starptautiskajām tiesību normām (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*).

Kā atzīmēts arī Spriedumā, konstitucionālā likumdevēja mērķis ir bijis panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-02-03 16. punktu*). Gadījumos, kad ir šaubas par Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu saturu, tās tulkojamas pēc iespējas atbilstoši interpretācijai, kāda tiek lietota starptautisko cilvēktiesību normu piemērošanas praksē (*sk. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punktu*). Tādējādi likumdevējam, pieņemot apstrīdēto normu, bija jāņem vērā arī tās atbilstība starptautiskajām tiesību normām.

Latvija ir ratificējusi Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību. Konsultatīvā komiteja ir uzsvērusi, ka izglītības reformu kontekstā, īpaši tādu reformu kontekstā, kuru mērķis ir veicināt pastiprinātu oficiālās valodas apguvi mazākumtautību skolās, nepieciešams reformu procesa gaitā regulāri uzraudzīt izglītības kvalitāti (*sk. Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību Konsultatīvās komitejas trešā tematiskā komentāra – to personu tiesības uz valodu, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, – 80. punktu. Pieejams: www.rm.coe.int/*).

Likumdevējam, pieņemot apstrīdēto normu, bija pienākums izsvērt un analizēt Konsultatīvās komitejas norādījumus attiecībā uz mācību valodu un kvalitātes standartu izvērtēšanu. Apstrīdētās normas sagatavošanas materiālos nav rodams apstiprinājums tam, ka šādi apsvērumi būtu izdarīti.

4. Nevaru piekrist arī Sprieduma 21. punkta secinājumam, ka nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas ļautu sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē.

Atšķirībā no lietas Nr. 2018-12-01 izskatāmā lieta pamatā ir saistāma ar valsts negatīvo pienākumu, proti, pienākumu atļaut mazākumtautībām dibināt un organizēt savas privātās izglītības iestādes. Piekrītu Spriedumā secinātajam, ka valstij, ja tā izsniedz privātajās izglītības iestādēs iegūtu izglītību apliecinošu dokumentu, ir pienākums arī šajās iestādēs nodrošināt atbilstošu valsts valodas apguvi un saņemtās izglītības kvalitāti.

Starptautiskos pētījumos secināts, ka privātajās skolās eksāmenu rezultāti mēdz būt augstāki nekā sabiedriskā sektora skolās. Šāda tendence vērojama arī Latvijā (*sk.: Krasnojorovs O. Kāpēc mācību sasniegumi dažādās Latvijas skolās ir tik atšķirīgi? Latvijas Bankas Eirosistēmas pētījums Nr. 3/2017. Pieejams: www.bank.lv*). Tādēļ, ņemot vērā starptautiskos pētījumos secināto attiecībā uz izglītības kvalitāti privātajās izglītības iestādēs, tām piemītošo autonomiju un valsts pienākumu atturēties no nesamērīgas iejaukšanās privāto izglītības iestāžu darbībā, likumdevējam bija jāvērtē, vai plašākas rīcības brīvības piešķiršana tieši privātajām izglītības iestādēm nepalīdzētu sasniegt apstrīdētajā normā ietvertos leģitīmos mērķus.

No apstrīdētās normas sagatavošanas materiāliem nav gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs tieši privāto izglītības iestāžu un tajās sniegtās izglītības kvalitātes kontekstā būtu pamatojis nepieciešamību attiecināt uz privātajām izglītības iestādēm tādas pašas ar mācību valodu saistītas prasības kā uz valsts un pašvaldību izglītības iestādēm.

5. Nepiekrītu atsevišķiem Spriedumā ietvertajiem secinājumiem par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam. Pirmkārt, uzskatu, ka apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret salīdzināmos apstākļos esošām grupām – izglītojamiem, kuri iegūst izglītību mazākumtautību izglītības programmu īstenojošās izglītības iestādēs kādā no valodām, kas nav ES oficiālā valoda, un izglītojamiem, kuri iegūst izglītību, padziļināti apgūstot kādu no ES valstu valodām. Otrkārt, apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret visām mazākumtautībām neatkarīgi no to valodas apdraudētības un lingvistiskās pašpietiekamības.

5.1. Nepiekrītu Sprieduma 23.2. punktā secinātajam, ka izglītojamie, kas iegūst izglītību, citstarp padziļināti apgūstot kādu no ES valstu valodām, nav salīdzināmi ar izglītojamiem, kas izvēlējušies apgūt valsts izglītības saturu izglītības iestādēs, kurās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas citās valodās.

Spriedumā, atsaucoties uz spriedumu lietā 2018-12-01, norādīts, ka, atšķirībā no mazākumtautību izglītības programmām, iespēja izņēmuma kārtā iegūt izglītību kādā no ES oficiālajām valodām Izglītības likuma 9. panta otrās daļas 2.¹ punktā ir paredzēta nevis ar mērķi attīstīt attiecīgās valsts kultūru un identitāti, bet gan tādēļ, lai veicinātu padziļinātu svešvalodas apguvi. Šim secinājumam nevaru piekrist vairāku iemeslu dēļ.

Nevaru piekrist, ka privātajām izglītības iestādēm, kurās iespējams iegūt izglītību kādā no ES oficiālajām valodām, ir tikai viens mērķis – veicināt padziļinātu svešvalodas apguvi. Izglītības iestādēm, kuras nodrošina izglītību Latvijas mazākumtautību valodās, kas reizē ir arī ES oficiālās valodas (piemēram, poļu vai lietuviešu valoda), ir tāds pats mērķis kā izglītības iestādēm, kuras nodrošina pie mazākumtautībām piederošu personu izglītību valodās, kas nav oficiālās ES valodas.

Aplūkojot mērķus un vīzijas, ko sev noteikušas vairākas privātās izglītības iestādes, kuras īsteno izglītību kādā no ES valstu valodām, arī var secināt, ka daudzas no šīm iestādēm dibinātas tieši dažādu valstu kultūras attīstīšanai un veicināšanai. Piemēram, privātskola Rīgas Starptautiskā skola sevi pozicionē kā

izglītības iestādi, kas piedāvā starptautisku izglītību angļu valodā ar rietumniecisku pedagoģisko filozofiju. Šajā izglītības iestādē latviešu valodas apguve nav obligāta (sk. *Rīgas Starptautiskās skolas pašvērtējuma ziņojumu 2019–2020. Pieejams: www.isriga.lv*). Privātskola Žila Verna Rīgas Franču skola ir parakstījusi partnerības līgumu ar Francijas Ārvalstu izglītības aģentūru AEFÉ un nodrošina savas mācību programmas atbilstību Francijas izglītības sistēmai. Šajā izglītības iestādē mācības nenotiek kā Latvijas, tā arī Francijas svētku dienās (sk. *Žila Verna Rīgas Franču skolas iekšējās kārtības noteikums. Pieejami: www.ecolejulesverne.lv/*). Privātā pirmsskolas un vidusskolas izglītības iestāde Ekziperī, kurā mācības notiek angļu un franču valodā, arī norāda, ka tajā tiek veidota starptautiska vide, integrējot mācību programmā daudzas valodas un uzņemot skolēnus no dažādām kultūras un akadēmiskām vidēm (sk.: *Izglītība Starptautiskajā skolā Ekziperī. Pieejams: www.exupery.lv*). Mācības šādās privātās izglītības iestādēs nereti tiek izraudzītas tāpēc, ka izglītojamās personas nākotne tiek saistīta ar augstākās izglītības iegūšanu konkrētā ārvalstī vai vispār ārvalstīs.

Arī valsts un pašvaldību izglītības iestādēs situācija ir līdzīga. Piemēram, Rīgas Lietuviešu vidusskola uzskata, ka tās misija ir piedāvāt iespēju konkurētspējīgi izglītoties nākotnei, stiprinot ikvienas personības tautiskās piederības izjūtu, veidojot interesi par lietuviešu valodu, Lietuvas vēsturi un kultūru (sk. *Rīgas Lietuviešu vidusskolas pašnovērtējuma ziņojumu 2019. Pieejams: www.rivs.lv*). Itas Kozakēvičas Poļu vidusskola norāda, ka palīdzot visiem Rīgā un tās apkārtnē dzīvojošiem poļiem iekļauties zaudētās identitātes un kultūras atjaunošanas un izkopšanas darbā, kā arī integrēties latviskajā vidē (sk.: *Par Rīgas Itas Kozakēvičas Poļu vidusskolu. Pieejams: www.ikpvs.edu.lv*). Rīgas Igaņu skola atzinusi, ka tās galvenais uzdevums ir mācīt igauņu valodu un sniegt iespēju iepazīties ar igauņu kultūru, literatūru, mūziku, vēsturi un tradīcijām (sk.: *Par Rīgas Igaņu skolu. Pieejams: www.rivsk.lv*).

Kā secināms no iepriekšminētajiem piemēriem, nebūtu pareizi prezumēt, ka visu to privāto izglītības iestāžu, kurās mācības notiek kādā no ES oficiālajām valodām, mērķis ir tikai pastiprināta svešvalodu apguve. Izglītības iestādēs, kurās

mācības notiek kādā no ES oficiālajām valodām, izglītojamie var apgūt arī attiecīgo tautu kultūru un tradīcijas, nostiprinot sajūtu, ka ir piederīgi konkrētai valstij, vai arī vispār iejūtoties starptautiskā vidē. Izglītības iestādes, kas nodrošina izglītību mazākumtautību valodās, nodrošina arī attiecīgo mazākumtautību iespējas saglabāt savu identitāti izglītības procesā.

Tādējādi izglītojamie, kas iegūst izglītību privātajās izglītības iestādēs, kur padziļināti apgūst kādu no ES valstu valodām, ir salīdzināmā situācijā ar izglītojamiem, kas izvēlējušies apgūt valsts izglītības saturu privātās izglītības iestādēs, kur izglītības programmas tiek īstenotas valodā, kura nav kāda no ES oficiālajām valodām. Tādēļ Satversmes tiesai bija jāanalizē, vai atšķirīgajai attieksmei pret šīm salīdzināmajām grupām ir objektīvs un saprātīgs pamats.

5.2. Apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi, proti, identisku valsts valodas un mazākumtautības valodas lietojumu pamatizglītības un vispārējās izglītības apgūšanas procesā attiecībā uz visām mazākumtautībām, kuru dzimtā valoda nav ES oficiālā valoda, neatkarīgi no konkrētās valodas apdraudētības un lingvistiskās pašpietiekamības. Taču visas mazākumtautības, uz kurām tiek attiecināta apstrīdētā norma, Latvijā neatrodas vienādos apstākļos. Spriedumā norādīts uz pieaicinātās personas I. Druvietes teikto, ka krievu valodas runātāju lingvistiskā pašpietiekamība kavējot latviešu valodas iemaņu pilnveidošanos pie mazākumtautībām piederušo personu vidū. Taču Latvijā ir dažādas mazākumtautības un šo secinājumu nevarētu attiecināt uz tām mazākumtautībām, kuru iespējas izmantot savu dzimto valodu publiskajā vidē ir ļoti ierobežotas.

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2018. gadā no Latvijas iedzīvotāju kopējā skaita 25,2 % bija krievi, 3,2 % – baltkrievi, 2,2 % – ukraiņi, 2,1 % – poļi, 1,2 % – lietuvieši un 3,9 % – citu tautību pārstāvji (*sk.: Latvijas iedzīvotāju nacionālais sastāvs. Centrālā statistikas pārvalde, 2018. Pieejams: www.csb.gov.lv*). Aplūkojot šos datus, secināms, ka pie dažādām mazākumtautībām piederīgo personu skaits Latvijā būtiski atšķiras. Saeimas pārstāve tiesas sēdē lietā Nr. 2018-12-01 norādīja, ka krievu mazākumtautībai piederīgajiem Latvijā ir daudz lielākas iespējas attīstīt savu valodu un kultūru nekā citu mazākumtautību pārstāvjiem, jo krievu valoda publiskajā telpā ir ļoti

plaši pieejama. Tātad dažādu mazākumtautību pārstāvju iespējas izmantot savu dzimto valodu ikdienā ir atšķirīgas un nebūtu uzskatāms, ka visas Latvijas mazākumtautības ir lingvistiski pašpietiekamas.

Tādējādi dažādas mazākumtautības atrodas dažādās situācijās, bet apstrīdētā norma pret tām visām paredz vienādu attieksmi. Valsts valodas un mazākumtautības valodas proporcija izglītības procesā ir vienāda attiecībā uz visām mazākumtautībām, kuru dzimtā valoda nav kāda no ES oficiālajām valodām, neatkarīgi no iespējām gūt pieredzi šīs valodas lietošanā, tajā runānot ikdienā.

Vērtējot, vai šādai attieksmei ir saprātīgs un objektīvs pamats, likumdevējam bija jāņem vērā Konsultatīvās komitejas norādījums, ka valstis, veidojot izglītības politiku, nedrīkst aizmirst par skaitliski nelielajām mazākumtautībām un to valodu apguvi, kas nedrīkst ciest cīņā starp valsts valodu un skaitliski lielāko mazākumtautību valodām (*sk. Konsultatīvās komitejas trešā viedokļa par Bulgāriju, No. ACFC/OP/III(2014)001, 131. un 132. punktu un otrā viedokļa par Latviju, No. ACFC/OP/II(2013)001, 113. punktu*). Vēl jo vairāk, skaitliski nelielo mazākumtautību vai tādu mazākumtautību, kurām nav savas radniecīgās valsts vai kuras cietušas no iepriekšējām represijām, izglītības un valodas iespējām un tiesībām pievēršama īpaša uzmanība (*sk. Konsultatīvās komitejas trešā viedokļa par Lietuvu, No. ACFC/OP/III(2013)005, 89. punktu un ceturta viedokļa par Horvātiju, No. ACFC/OP/IV(2015)005rev, 78. punktu*). Turklāt saskaņā ar doktrīnā pausto viedokli politikai attiecībā uz mācību valodu vajadzētu būt niansētai un piemērotai katras mazākumtautības skaitliskajam sastāvam, lokalizācijai valstī un citiem tai raksturīgiem rādītājiem (*sk.: Busch B. Commentary of Article 14 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities. In: Hofmann R., Malloy T. H., Rein D. (Eds.) The Framework Convention for the Protection of National Minorities: A Commentary. Leiden: Brill Nijhoff, 2018, p. 264*).

Neapšaubāms ir Sprieduma 22.2. punktā norādītais fakts, ka okupācijas varas īstenotā rusifikācijas politika skāra arī izglītības sistēmu. Taču jāņem vērā, ka rusifikācijas politika ietekmēja arī tās mazākumtautības, kuru dzimtā valoda

nav krievu valoda, jo liedza pie šīm mazākumtautībām piederošiem bērniem un jauniešiem iegūt izglītību konkrētās mazākumtautības valodā un pat apgūt savu dzimto valodu. Arī Saeimas pārstāve tiesas sēdē lietā Nr. 2018-12-01 norādīja, ka ar rusifikācijas politiku tika nomākta visu citu tautību nacionālā identitāte. Tādējādi likumdevējam, būtiski ierobežojot mazākumtautības valodas izmantošanu izglītības procesā, bija jāizvērtē, vai apstrīdēto regulējumu var vienādi attiecināt uz visām mazākumtautībām, kuru dzimtā valoda nav kāda no ES oficiālajām valodām, neatkarīgi no to identitātes, tātad arī valodas, apdraudētības.

Līdz ar to Izglītības likuma 9. panta 1.¹ daļa ir atzīstama par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta otrajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

Artūrs Kučs